HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a patra)

16 ianuarie 2025 *

„Trimitere preliminară – Piețele instrumentelor financiare – Directiva 2004/39/CE – Articolul 52 alineatul (2) – Acțiune formulată în interesul consumatorilor – Organizații de consumatori care au un interes legitim de a proteja consumatorii – Calitate procesuală activă în vederea apărării intereselor individuale ale membrilor lor – Pierderea calității procesuale active în cazul investițiilor în produse financiare de mare valoare economică – Scutirea de cheltuielile de judecată și de obligația de a suporta cheltuielile efectuate de partea adversă – Autonomie procedurală – Principiul efectivității”

În cauza C-346/23,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Tribunal Supremo (Curtea Supremă, Spania), prin decizia din 17 mai 2023, primită de Curte la 1 iunie 2023, în procedura

Banco Santander SA, succesoarea în drepturi a Banco Banif SA,

împotriva

Asociación de Consumidores y Usuarios de Servicios Generales-Auge, reprezentantă a asociaților săi, Andrea y Alberto,

CURTEA (Camera a patra),

compusă din domnul C. Lycourgos, președintele Camerei a treia, îndeplinind funcția de președinte al Camerei a patra, domnul S. Rodin și doamna O. Spineanu-Matei (raportoare), judecători,

avocat general: doamna L. Medina,

grefier: doamna L. Carrasco Marco, administratoare,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 8 mai 2024,

luând în considerare observațiile prezentate:

– pentru Banco Santander SA, succesoarea în drepturi a Banco Banif SA, de J. M. Blanco Saralegui, A. Capilla Casco și J. M. Martínez Gimeno, abogados;

* Limba de procedură: spaniola.

– pentru Asociación de Consumidores y Usuarios de Servicios Generales-Auge, de E. Avilés Alcarria, procuradora, și J. M. Davó Escrivá, abogado;

– pentru guvernul spaniol, de A. Gavela Llopis, în calitate de agent;

– pentru Comisia Europeană, de C. Auvret, G. Goddin, P. Němečková și P. Vanden Heede, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatei generale în ședința din 5 septembrie 2024,

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolului 52 alineatul (2) din Directiva 2004/39/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 21 aprilie 2004 privind piețele instrumentelor financiare, de modificare a Directivelor 85/611/CEE și 93/6/CEE ale Consiliului și a Directivei 2000/12/CE a Parlamentului European și a Consiliului și de abrogare a Directivei 93/22/CEE a Consiliului (JO 2004, L 145, p. 1, Ediție specială, 06/vol. 8, p. 247).

2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între Banco Santander SA, succesoarea în drepturi a Banco Banif SA, pe de o parte, și Asociación de Consumidores y Usuarios de Servicios Generales – Auge (Asociația consumatorilor și a utilizatorilor de servicii generale, denumită în continuare „Auge”), pe de altă parte, cu privire la validitatea contractelor de achiziție a unor instrumente financiare încheiate de clienți obișnuiți.

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

Directiva 2004/39

3 Considerentele (2), (5), (17) și (31) ale Directivei 2004/39 aveau următorul cuprins:

„(2) […] se cuvine a se ajunge la nivelul de armonizare necesar pentru a oferi investitorilor un nivel ridicat de protecție și pentru a permite întreprinderilor de investiții să își furnizeze serviciile în întreaga Comunitate [Europeană], care reprezintă o piață unică, pe baza supravegherii exercitate în statul membru de origine. […]

[…]

(5) Este necesară instaurarea unui cadru de reglementare global care să reglementeze executarea tranzacțiilor cu instrumente financiare, oricare ar fi metodele de tranzacționare utilizate în acest scop, pentru a garanta o calitate sporită de efectuare a operațiunilor investitorilor și pentru a păstra integritatea și eficiența globală a sistemului financiar. Prin urmare, se

impune a adopta un cadru de reglementare coerent și adaptat riscului, aplicabil principalelor tipuri de sisteme de executare a ordinelor valabile în prezent pe piața financiară europeană. […]

[…]

(17) Persoanele care furnizează servicii de investiții și/sau exercită activități de investiții reglementate de prezenta directivă ar trebui să fie supuse unei autorizații eliberate de statul lor membru de origine în scopul asigurării protecției investitorilor și al stabilității sistemului financiar.

[…]

(31) Unul dintre obiectivele prezentei directive este acela de a proteja investitorii. Măsurile destinate să protejeze investitorii trebuie să fie adaptate particularităților fiecărei categorii de investitori (obișnuiți, profesioniști și contrapartide).”

4 Potrivit articolului 4 alineatul (1) punctul 12 din această directivă:

„În sensul prezentei directive, prin următorii termeni se înțelege:

[…]

12. «client obișnuit» înseamnă un client care nu este profesional”.

5 Articolul 52 din directiva menționată prevedea:

„(1) Statele membre se asigură că orice decizie luată în temeiul actelor cu putere de lege și a actelor administrative adoptate în conformitate cu prezenta directivă este justificată în mod corespunzător și poate face obiectul unui drept la o cale de atac jurisdicțională. Dreptul la o cale de atac jurisdicțională se aplică și în cazul în care nu s-a luat nicio hotărâre, în termen de 6 luni de la depunerea sa, în privința unei cereri de autorizare care cuprinde toate informațiile necesare.

(2) Statele membre prevăd ca unul sau mai multe dintre organismele următoare, în conformitate cu dreptul intern, să poată intenta, în interesul consumatorilor și în conformitate cu dreptul intern, o acțiune în fața tribunalelor sau a autorităților administrative competente pentru a aplica dispozițiile interne referitoare la punerea în aplicare a prezentei directive:

(a) organismele publice sau reprezentanții lor;

(b) organizațiile de consumatori care au un interes legitim în protejarea consumatorilor;

(c) organizațiile profesionale care au un interes legitim să acționeze pentru protejarea membrilor lor.”

Directiva 2014/65/UE

6 Articolul 74 din Directiva 2014/65/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 15 mai 2014 privind piețele instrumentelor financiare și de modificare a Directivei 2002/92/CE și a Directivei 2011/61/UE (JO 2014, L 173, p. 349) are următorul cuprins:

„(1) Statele membre se asigură că orice decizie luată în temeiul dispozițiilor Regulamentului (UE) nr. 600/2014 [al Parlamentului European și al Consiliului din 15 mai 2014 privind piețele instrumentelor financiare și de modificare a Regulamentului (UE) nr. 648/2012 (JO 2014, L 173, p. 84)] sau în temeiul actelor cu putere de lege sau al actelor administrative adoptate în conformitate cu prezenta directivă este justificată în mod corespunzător și poate face obiectul dreptului la o cale de atac în fața unei instanțe judecătorești. Dreptul la o cale de atac în fața unei instanțe judecătorești se aplică și în cazul în care nu s-a luat nicio hotărâre în privința unei cereri de autorizare care cuprinde toate informațiile necesare, în termen de șase luni de la depunerea sa.

(2) Statele membre prevăd că unul sau mai multe dintre organismele următoare, în conformitate cu dreptul intern, pot de asemenea intenta, în interesul consumatorilor și în conformitate cu dreptul intern, o acțiune în fața instanțelor judecătorești sau a autorităților administrative competente pentru a asigura aplicarea Regulamentului [nr. 600/2014] și a dispozițiilor de drept intern privind punerea în aplicare a prezentei directive:

(a) organismele publice sau reprezentanții lor;

(b) organizațiile de consumatori care au un interes legitim în protejarea consumatorilor;

(c) organizațiile profesionale care au un interes legitim să acționeze pentru protejarea membrilor lor.”

7 În conformitate cu articolul 94 din Directiva 2014/65, Directiva 2004/39 a fost abrogată de la 3 ianuarie 2017.

Directiva (UE) 2020/1828

8 Directiva (UE) 2020/1828 a Parlamentului European și a Consiliului din 25 noiembrie 2020 privind acțiunile în reprezentare pentru protecția intereselor colective ale consumatorilor și de abrogare a Directivei 2009/22/CE (JO 2020, L 409, p. 1) enunță în considerentele (13) și (14):

„(13) Domeniul de aplicare al prezentei directive ar trebui să reflecte evoluțiile recente din domeniul protecției consumatorilor. Întrucât consumatorii sunt prezenți acum pe o piață mai largă și din ce în ce mai digitalizată, este nevoie ca domenii precum protecția datelor, serviciile financiare, călătoriile și turismul, energia și telecomunicațiile să facă obiectul prezentei directive, pe lângă dreptul general al consumatorilor, astfel încât să se obțină un nivel ridicat de protecție a consumatorilor. Îndeosebi, având în vedere creșterea cererii de servicii financiare și de investiții în rândul consumatorilor, este important să se îmbunătățească asigurarea respectării dreptului în domeniul protecției consumatorilor în respectivele domenii. Piața de consum a evoluat și în domeniul serviciilor digitale și există o nevoie sporită de asigurare mai eficientă a respectării dreptului în domeniul protecției consumatorilor, inclusiv în ceea ce privește protecția datelor.

(14) Prezenta directivă ar trebui să includă în domeniul său de aplicare încălcările dispozițiilor din dreptul Uniunii menționate în anexa I, în măsura în care respectivele dispoziții protejează interesele consumatorilor, indiferent dacă respectivii consumatori sunt numiți consumatori, călători, utilizatori, clienți, investitori de retail, clienți de retail, persoane vizate sau în alt fel. Cu toate acestea, prezenta directivă ar trebui să protejeze doar interesele persoanelor fizice care au suferit prejudicii sau care pot suferi prejudicii ca urmare a respectivelor încălcări dacă respectivele persoane sunt consumatori în temeiul prezentei directive. Încălcările ce produc prejudicii persoanelor fizice care se încadrează în categoria comercianților în temeiul prezentei directive nu ar trebui să fie incluse în domeniul de aplicare al prezentei directive."

Dreptul spaniol

Decretul legislativ regal 1/2007

9 Real Decreto Legislativo 1/2007 por el que se aprueba el texto refundido de la Ley General para la Defensa de los Consumidores y Usuarios y otras leyes complementarias (Decretul legislativ regal 1/2007 de aprobare a versiunii consolidate a Legii generale privind protecția consumatorilor și a utilizatorilor, precum și a altor legi complementare) din 16 noiembrie 2007 (BOE nr. 287 din 30 noiembrie 2007, p. 49181) prevede la articolul 8 alineatul 1 litera e):

„Constituie drepturi fundamentale ale consumatorilor și ale utilizatorilor și ale consumatorilor vulnerabili:

[…]

e) consultarea, participarea la procesul de elaborare a dispozițiilor generale care le privesc direct și reprezentarea intereselor lor prin intermediul asociațiilor, grupurilor, federațiilor sau confederațiilor de consumatori și de utilizatori constituite legal".

Legea 1/2000

10 Ley de Enjuiciamiento Civil 1/2000 (Legea 1/2000 privind Codul de procedură civilă) din 7 ianuarie 2000 (BOE nr. 7 din 8 ianuarie 2000, p. 575) prevede la articolul 11 alineatul (1):

„Fără a aduce atingere calității procesuale individuale a părților prejudiciate, asociațiile de consumatori și de utilizatori legal constituite au calitate procesuală activă pentru a apăra în justiție drepturile și interesele membrilor lor și ale asociației, precum și interesele generale ale consumatorilor și ale utilizatorilor."

Legea 1/1996

11 A doua dispoziție suplimentară din Ley 1/1996 de asistencia jurídica gratuita (Legea 1/1996 privind ajutorul judiciar gratuit) din 10 ianuarie 1996 (BOE nr. 11 din 12 ianuarie 1996, p. 793) conferă asociațiilor de consumatori dreptul la ajutor judiciar gratuit atunci când acțiunile introduse „vizează în mod direct produse sau servicii de uz sau consum comun, obișnuit și generalizat".

12 Conform articolului 36 alineatul 2 din această lege, conferirea acestui drept are ca implicație faptul că, în cazul în care asociația pierde procesul, indiferent de valoarea litigiului, nici ea, nici membrii individuali pe care îi reprezintă nu pot fi obligați la plata cheltuielilor de judecată efectuate de partea adversă.

Decretul regal 1507/2000

13 La punctul 13 de la litera c) din anexa I la Real Decreto 1507/2000 por el que se actualizan los catálogos de productos y servicios de uso o consumo común, ordinario y generalizado y de bienes de naturaleza duradera, a efectos de lo dispuesto, respectivamente, en los artículos 2, apartado 2, y 11, apartados 2 y 5, de la Ley General para la Defensa de los Consumidores y Usuarios y normas concordantes (Decretul regal 1507/2000 privind actualizarea cataloagelor de produse și servicii de uz sau consum comun, obișnuit și generalizat, precum și de bunuri de natură durabilă în scopul punerii în aplicare a prevederilor articolului 2 alineatul 2 și ale articolului 11 alineatele 2 și 5 din Legea generală privind protecția consumatorilor și a utilizatorilor, precum și a normelor corelative) din 1 septembrie 2000 (BOE nr. 219 din 12 septembrie 2000, p. 31349) sunt incluse, printre serviciile de uz sau de consum comun, obișnuit și generalizat, serviciile bancare și financiare.

Litigiul principal și întrebarea preliminară

14 Între 4 mai 2007 și 7 ianuarie 2010, doamna Andrea și domnul Alberto au dat mai multe ordine de cumpărare a unor produse financiare de la Banco Banif, în valoare totală de 900 000 de euro.

15 Auge, acționând ca reprezentant al membrilor săi, doamna Andrea și domnul Alberto, a introdus împotriva acestei bănci o acțiune având ca obiect constatarea nulității contractelor de achiziționare a acestor produse financiare pentru viciu de consimțământ și restituirea unei părți din sumele plătite în temeiul acestor contracte, la care se adaugă comisioane, cheltuieli și dobânzi.

16 Instanța de prim grad de jurisdicție a admis această acțiune. Apelul declarat împotriva acestei decizii a fost respins printr-o hotărâre pronunțată de Audiencia Provincial de Granada (Curtea Provincială din Granada, Spania), pentru motivul că banca nu a ținut seama de profilul de investitor al clienților și nu le-a furnizat informații precontractuale clare și complete cu privire la riscurile legate de produsele pe care le-au achiziționat.

17 Banco Santander, succesoarea în drepturi a Banco Banif, a introdus o cale de atac extraordinară pentru viciu de procedură și a formulat recurs împotriva acestei hotărâri la Tribunal Supremo (Curtea Supremă, Spania), care este instanța de trimitere. În susținerea acestei căi de atac și a acestui recurs, ea arată în esență că Auge nu are calitatea procesuală pentru a acționa în justiție în numele membrilor săi deoarece produsele subscrise de aceștia sunt produse financiare speculative cu valoare economică ridicată, iar nu produse de uz comun și generalizat, cu implicația că acțiunea intentată nu ar intra în domeniul protecției consumatorilor.

18 În acest context, instanța menționată exprimă îndoieli în ceea ce privește interpretarea articolului 52 alineatul (2) din Directiva 2004/39, îndoieli care vizează calitatea procesuală activă a organizațiilor de consumatori.

19 Mai întâi, aceeași instanță arată că, în general, a admis existența calității procesuale active a asociațiilor de consumatori în vederea apărării intereselor individuale ale membrilor lor în acțiuni care intră în domeniul de aplicare al acestei directive. Ea subliniază că a respins însă această calitate în cazul investițiilor în produse financiare speculative sau de o valoare economică ridicată, dat fiind că aceste produse nu sunt de uz comun, obișnuit și generalizat.

20 Astfel, potrivit articolului 11 alineatul (1) din Legea 1/2000, asociațiile de consumatori ar avea calitate procesuală pentru a apăra în justiție drepturile și interesele membrilor lor numai atunci când aceste drepturi și interese au o legătură directă cu bunuri sau servicii de uz sau de consum comun, obișnuit și generalizat. Or, deși, în conformitate cu punctul 13 litera c) din anexa I la Decretul regal 1507/2000, serviciile bancare și financiare se numără în principiu printre astfel de servicii, ar exista totuși servicii financiare care, având în vedere natura lor și împrejurările în care au fost subscrise, nu pot fi considerate servicii de uz comun, obișnuit și generalizat.

21 Potrivit instanței de trimitere, o astfel de interpretare a dreptului spaniol ar face ca, în litigii în care „calitatea de consumator este diluată având în vedere caracteristicile și cuantumul litigiului”, să se evite utilizarea frauduloasă sau abuzivă a calității procesuale active specifice a asociațiilor de consumatori de către investitori cu o mare capacitate financiară pentru a profita de dreptul la ajutor judiciar gratuit recunoscut acestor asociații de Legea 1/1996 prin scutirea de la plata taxelor aferente introducerii unei acțiuni și de la plata cheltuielilor de judecată efectuate de partea adversă în cazul respingerii acțiunii, fără însă a priva investitorii în cauză de dreptul lor autonom de a acționa în justiție.

22 În continuare, această instanță arată că Curtea nu s-a pronunțat încă în mod expres cu privire la puterea de apreciere de care dispun instanțele naționale în ceea ce privește calitatea procesuală activă a asociațiilor de consumatori și de utilizatori pentru a-și exercita dreptul la o cale de atac prevăzut de articolul 52 alineatul (2) din Directiva 2004/39.

23 Astfel, în Hotărârea din 2 aprilie 2020, Reliantco Investments și Reliantco Investments Limassol Sucursala București (C-500/18, EU:C:2020:264), invocată de Auge, Curtea s-a limitat să considere că factori precum valoarea operațiunilor efectuate, importanța riscurilor de pierderi financiare aferente încheierii de contracte cu consumatorii, eventualele cunoștințe sau experiență ale unei persoane în domeniul instrumentelor financiare sau chiar comportamentul său activ în cadrul unor asemenea operațiuni, ca și împrejurarea că această persoană a realizat un număr ridicat de tranzacții într-o perioadă relativ scurtă, că a investit sume importante în aceste tranzacții sau că poate fi de asemenea calificată drept „client obișnuit” nu au în principiu relevanță pentru recunoașterea calității de consumator.

24 În speță, nu ar fi vorba însă despre negarea acestei calități unor investitori cu o mare capacitate economică ce achiziționează produse financiare complexe și cu risc mare, lucru pe care instanța de trimitere precizează că nu l-a făcut niciodată, ci despre a stabili dacă acea calitate procesuală activă a unei asociații de consumatori în numele unuia dintre acești investitori-consumatori poate fi limitată atunci când se constată existența unui risc de fraudă procedurală ce dă naștere unui prejudiciu nejustificat atât părții adverse, cât și Trezoreriei Publice.

25 Această instanță adaugă că punctele 45 și 46 din Hotărârea din 27 februarie 2014, Pohotovosť (C-470/12, EU:C:2014:101), precum și punctele 35 și 36 din Hotărârea din 20 septembrie 2018, EOS KSI Slovensko (C-448/17, EU:C:2018:745), referitoare la Directiva 93/13/CEE a Consiliului

din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii (JO 1993, L 95, p. 29), aparent ar indica faptul că controlul calității procesuale active a asociațiilor de consumatori intră exclusiv în competența instanțelor naționale.

26 În sfârșit, instanța menționată subliniază că, din moment ce acțiunile introduse pe rolul său ridică o problemă în ceea ce privește calitatea procesuală activă a Auge ca reprezentant al membrilor săi, răspunsul la întrebarea preliminară redată la punctul următor din prezenta hotărâre este necesar pentru soluționarea litigiului cu care este sesizată. Aceasta apreciază totodată că răspunsul nu poate fi dedus din jurisprudența Curții invocată de asociația în cauză.

27 În aceste condiții, Tribunalul Supremo (Curtea Supremă) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarea întrebare preliminară:

„Având în vedere că asociațiile de consumatori au calitate procesuală activă pentru a reprezenta în instanță investitorii/consumatorii care invocă o neexecutare a obligațiilor de către o societate de servicii de investiții financiare cu ocazia comercializării unor instrumente financiare complexe, această calitate procesuală poate fi restrânsă în mod excepțional de instanțele naționale atunci când, într-o acțiune formulată individual, sunt implicați investitori cu o capacitate financiară foarte mare care efectuează operațiuni ce nu pot fi considerate de uz obișnuit și generalizat și care introduc acțiuni prin intermediul unei asociații de consumatori pentru a putea beneficia de o eventuală scutire de la plata cheltuielilor de judecată în cadrul unei proceduri judiciare cu o valoare ridicată, evitând plata unor taxe judiciare de timbru și a cheltuielilor efectuate de partea adversă în cazul unor cereri nefondate sau chiar abuzive?”

Cu privire la competența Curții și la admisibilitatea cererii de decizie preliminară

28 Banco Santander și guvernul spaniol invocă necompetența Curții de a răspunde la întrebarea adresată de instanța de trimitere pentru motivul că această întrebare privește interpretarea dreptului național. Potrivit Banco Santander, din aceasta rezultă de asemenea că cererea de decizie preliminară este inadmisibilă.

29 Banco Santander și guvernul spaniol sunt de acord în esență că, asemenea altor instrumente de drept al Uniunii în materia protecției consumatorilor, Directiva 2004/39 se limitează să prevadă că statele membre sunt obligate să recunoască asociațiilor de consumatori calitatea procesuală activă în fața instanțelor naționale pentru a proteja interesele colective ale consumatorilor. În schimb, această directivă nu ar impune ca statele membre să recunoască acestor asociații calitate procesuală activă în fața acestor instanțe pentru a apăra interesele individuale ale membrilor lor și nici ca ele să beneficieze de ajutor judiciar gratuit. O astfel de posibilitate ar intra, prin urmare, numai sub incidența dreptului spaniol.

30 În consecință, întrebarea adresată de instanța de trimitere ar privi interpretarea dreptului spaniol, care conferă asociațiilor de consumatori calitate procesuală activă în fața instanțelor naționale pentru a apăra interesele individuale ale membrilor lor.

31 În această privință, este cert că, în cadrul procedurii prevăzute la articolul 267 TFUE, care este întemeiată pe o separare clară a funcțiilor între instanțele naționale și Curte, numai instanța națională este competentă să interpreteze și să aplice dreptul național, competența Curții fiind

astfel limitată numai la examinarea dispozițiilor dreptului Uniunii (a se vedea în acest sens Hotărârea din 17 mai 2022, Impuls Leasing România, C-725/19, EU:C:2022:396, punctul 34 și jurisprudența citată).

32 În prezenta cauză însă, instanța de trimitere nu solicită Curții să se pronunțe cu privire la interpretarea dreptului național, ci cu privire la interpretarea articolului 52 alineatul (2) din Directiva 2004/39 pentru a putea soluționa litigiul principal cu care este sesizată.

33 Prin urmare, Curtea este competentă să se pronunțe cu privire la prezenta cerere de decizie preliminară.

34 Trebuie de asemenea amintit în această privință că, în cadrul procedurii instituite la articolul 267 TFUE, numai instanța națională sesizată cu soluționarea litigiului principal și care trebuie să își asume răspunderea pentru hotărârea judecătorească ce urmează a fi pronunțată are competența să aprecieze, luând în considerare particularitățile fiecărei cauze, atât necesitatea unei decizii preliminare pentru a fi în măsură să pronunțe propria hotărâre, cât și pertinența întrebărilor pe care le adresează Curții. În consecință, în cazul în care întrebările adresate privesc interpretarea dreptului Uniunii, Curtea este, în principiu, obligată să se pronunțe. Rezultă că întrebările privind dreptul Uniunii beneficiază de o prezumție de pertinență. Respingerea de către Curte a unei cereri formulate de o instanță națională este astfel posibilă numai dacă este evident că interpretarea solicitată a dreptului Uniunii nu are nicio legătură cu realitatea sau cu obiectul litigiului principal sau atunci când problema este de natură ipotetică sau Curtea nu dispune de elementele de fapt și de drept necesare pentru a răspunde în mod util la întrebările care i-au fost adresate (Hotărârea din 29 iulie 2024, LivaNova, C-713/22, EU:C:2024:642, punctul 53 și jurisprudența citată).

35 Or, în speță, astfel cum s-a menționat în special la punctul 26 din prezenta hotărâre, instanța de trimitere a indicat în mod precis motivele pentru care apreciază că răspunsul la întrebarea adresată este necesar pentru soluționarea litigiului cu care este sesizată. Prin urmare, nu este evident că interpretarea solicitată de instanța de trimitere nu are nicio legătură cu obiectul sau cu realitatea litigiului principal, astfel încât cererea de decizie preliminară este admisibilă.

Cu privire la întrebarea preliminară

36 Prin intermediul întrebării formulate, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 52 alineatul (2) din Directiva 2004/39 trebuie interpretat în sensul că se opune unei jurisprudențe naționale potrivit căreia recunoașterea calității procesuale active a organizațiilor de consumatori pentru a apăra interesele individuale ale membrilor lor și, în consecință, dreptul acestor organizații de a beneficia de ajutor judiciar gratuit este supusă unor restricții care țin de capacitatea financiară a acestor membri, de valoarea economică și de tipul de produse financiare în care au investit membrii respectivi, precum și de complexitatea acestor produse.

37 Cu titlu introductiv, trebuie subliniat că, astfel cum reiese din considerentul (31) al Directivei 2004/39, care, astfel cum a observat doamna avocată generală la punctul 32 din concluzii, este aplicabilă *ratione temporis* în cauza principală, această directivă urmărește cu precădere să protejeze „investitorii”, și anume clienții obișnuiți, profesioniștii și întreprinderile.

38 Potrivit jurisprudenței Curții, un „client obișnuit”, în sensul articolului 4 alineatul (1) punctul 12 din directiva amintită, poate fi calificat drept „consumator” dacă este o persoană fizică ce acționează în afara oricărei activități comerciale (a se vedea în acest sens Hotărârea din 3 octombrie 2019, Petruchová, C-208/18, EU:C:2019:825, punctul 76).

39 Pe de altă parte, astfel cum a arătat doamna avocată generală la punctul 67 din concluzii, dublul statut al investitorului-consumator este confirmat de Directiva 2020/1828, care enunță în considerentul (14) că dispozițiile sale protejează interesele consumatorilor, indiferent dacă acești consumatori sunt denumiți „călători, utilizatori, clienți, investitori de retail, clienți de retail, persoane vizate sau în alt fel”. Mai precis, din considerentul (13) al directivei menționate reiese că aceasta acoperă, pe lângă dreptul general al consumatorilor, domenii precum cel al serviciilor financiare.

40 Deși directiva menționată a fost adoptată ulterior faptelor din cauza principală, nu este mai puțin adevărat că aceasta poate fi utilă pentru stabilirea noțiunii de „consumator” în contextul Directivei 2004/39, în măsura în care face trimitere, în anexa I, la Directiva 2014/65, care a abrogat și a înlocuit Directiva 2004/39 și al cărei articol 74 alineatul (2), consacrat dreptului la o cale de atac în interesul consumatorilor, corespunde articolului 52 alineatul (2) din Directiva 2004/39, aceste două articole fiind redactate în termeni aproape identici.

41 Odată făcute aceste precizări introductive, este necesar să se observe că articolul 52 alineatul (2) din Directiva 2004/39 impune statelor membre să prevadă ca unul sau mai multe dintre organismele enumerate la această dispoziție, și anume organismele publice sau reprezentanții acestora, organizațiile de consumatori care au un interes legitim în protejarea consumatorilor și organizațiile profesionale care au un interes legitim să acționeze pentru protejarea membrilor lor, să poată intenta, în interesul consumatorilor și în conformitate cu dreptul intern, o acțiune în fața tribunalelor sau a autorităților administrative competente pentru a aplica dispozițiile naționale referitoare la punerea în aplicare a acestei directive.

42 Pentru a răspunde la întrebarea adresată de instanța de trimitere, este necesar mai întâi să se stabilească domeniul material de aplicare al dispoziției menționate și să se stabilească dacă o acțiune intentată de o organizație de consumatori pentru a apăra interesele individuale ale unei pluralități de consumatori intră sub incidența aceleiași dispoziții. În acest scop, se impune interpretarea sintagmei „interesul consumatorilor” care se regăsește în cuprinsul acesteia.

43 În această privință trebuie amintit că, potrivit unei jurisprudențe constante, în vederea interpretării unei dispoziții de drept al Uniunii, trebuie să se țină seama nu numai de formularea acesteia, ci și de contextul său și de obiectivele urmărite de reglementarea din care face parte această dispoziție (Hotărârea din 17 noiembrie 2022, TOYA, C-243/21, EU:C:2022:889, punctul 36 și jurisprudența citată).

44 În ceea ce privește modul de redactare a articolului 52 alineatul (2) din Directiva 2004/39, trebuie să se observe că, în toate versiunile lingvistice, cu excepția celei neerlandeze, această dispoziție se referă la „consumatori” la plural. Utilizarea pluralului indică, astfel cum a arătat doamna avocată generală la punctul 40 din concluzii, că acțiunea intentată de o organizație de consumatori trebuie să vizeze interesele unei pluralități de consumatori în domeniul serviciilor financiare și al investițiilor.

45 În schimb, dispoziția menționată nu precizează dacă această dimensiune colectivă a acțiunii intentate de o organizație de consumatori impune ca obiectul unei astfel de acțiuni să se limiteze la apărarea interesului general al consumatorilor sau, dimpotrivă, să poată viza și interesele individuale ale mai multor consumatori. Astfel, articolul 52 alineatul (2) din Directiva 2004/39 se limitează să facă trimitere la dreptul statelor membre atât în ceea ce privește stabilirea organismelor care pot reprezenta interesele consumatorilor, cât și în ceea ce privește modalitățile procedurale prin care această reprezentare să fie exercitată efectiv.

46 Formularea cuprinzătoare a acestei dispoziții permite astfel să se deducă faptul că statele membre rămân libere să stabilească organismele care au calitate procesuală activă în interesul consumatorilor, natura individuală sau colectivă a intereselor care pot fi apărate de aceste organisme, precum și modalitățile procedurale prin care organismele respective să acționeze în apărarea acestor interese.

47 Această marjă de apreciere conferită statelor membre reflectă economia și obiectivul Directivei 2004/39, care urmărește, așa cum reiese din considerentele (2), (5) și (31) ale acestei directive, să instituie un cadru de reglementare global în anumite domenii ale piețelor financiare, indispensabil pentru a atinge gradul de armonizare necesar în special pentru a oferi investitorilor un nivel ridicat de protecție.

48 Reiese din ceea ce precedă că articolul 52 alineatul (2) din Directiva 2004/39 impune statelor membre să instituie mecanisme procedurale care să aibă ca obiect protecția intereselor consumatorilor, dar le permite, în conformitate cu tradițiile lor juridice, să configureze aceste mecanisme procedurale, în special recunoscând organizațiilor de consumatori calitatea procesuală activă pentru a proteja interesele individuale ale membrilor lor.

49 În această ultimă privință, articolul 52 alineatul (2) din Directiva 2004/39 prevede dreptul la o cale de atac în interesul tuturor consumatorilor-investitori, fără a distinge, printre altele, în funcție de capacitatea lor financiară și de instrumentele financiare în care au investit, cu condiția ca aceste instrumente să intre în domeniul de aplicare al acestei directive.

50 Prin urmare, nu rezultă din această dispoziție că, atunci când statul membru în cauză a conferit organizațiilor de consumatori calitatea procesuală activă pentru a apăra interesele individuale ale unei pluralități a membrilor lor, această calitate procesuală activă poate fi rezervată unei anumite categorii de consumatori identificate pe baza unor asemenea criterii.

51 În speță, din cadrul juridic național astfel cum a fost prezentat de instanța de trimitere rezultă că, în exercitarea competenței care îi revine în temeiul articolului 52 alineatul (2) din Directiva 2004/39, legiuitorul spaniol a conferit asociațiilor de consumatori calitatea procesuală activă pentru a apăra interesele individuale ale membrilor lor.

52 Această instanță arată, pe de o parte, că, în jurisprudența sa, a recunoscut calitatea procesuală activă a asociațiilor de consumatori pentru a apăra interesele membrilor lor în cadrul unor acțiuni care intră în domeniul de aplicare al Directivei 2004/39 și, pe de altă parte, că cei doi membri reprezentați de asociația de consumatori în discuție în litigiul principal au calitatea de „consumatori”.

53 Pe de altă parte, instanța menționată a statuat că asociațiile de consumatori nu au calitate procesuală activă pentru a apăra interesele individuale ale consumatorilor cu o mare capacitate financiară, care realizează investiții în produse financiare speculative de mare valoare economică ce nu pot fi considerate a fi de uz comun, obișnuit și generalizat.

54 În această privință, trebuie să se observe că jurisprudența evocată la punctul anterior din prezenta hotărâre conduce la excluderea anumitor consumatori din cauza capacităților lor financiare, precum și a valorii economice, a tipului și a complexității investițiilor lor de la beneficiul reprezentării de către o asociație care are un interes legitim să protejeze consumatorii.

55 Or, articolul 52 alineatul (2) din Directiva 2004/39 se opune unei jurisprudențe naționale care exclude anumiți consumatori de la dreptul de a fi reprezentați de o asociație de consumatori în cadrul unei acțiuni în justiție.

56 În schimb, în ceea ce privește ajutorul judiciar gratuit, este necesar să se observe că articolul 52 alineatul (2) din Directiva 2004/39 se limitează să prevadă un drept la o cale de atac pentru organizațiile de consumatori care au un interes legitim să protejeze consumatorii, fără a impune acordarea unui astfel de ajutor pentru a facilita exercitarea acestui drept.

57 În lipsa unei reglementări a Uniunii în ceea ce privește ajutorul judiciar gratuit acordat asociațiilor de consumatori care intentează acțiuni în interesul consumatorilor în aplicarea articolului 52 alineatul (2) din Directiva 2004/39, revine ordinii juridice interne a fiecărui stat membru sarcina să prevadă astfel de norme în temeiul principiului autonomiei procesuale, cu condiția însă ca aceste norme să nu fie mai puțin favorabile decât cele aplicabile situațiilor similare supuse dreptului intern (principiul echivalenței) și să nu facă practic imposibilă sau excesiv de dificilă exercitarea drepturilor conferite de dreptul Uniunii (principiul efectivității) (a se vedea în acest sens Hotărârea din 20 septembrie 2018, EOS KSI Slovensko, C-448/17, EU:C:2018:745, punctul 36 și jurisprudența citată).

58 În speță, instanța de trimitere arată că, atunci când acțiunile intentate de aceste asociații au o legătură directă cu produse sau servicii de uz sau de consum comun, obișnuit și generalizat, printre care se numără serviciile bancare și financiare în general, asociațiile respective beneficiază de dreptul la ajutor judiciar gratuit. Prin urmare, acestea nu sunt obligate nici să plătească taxele judiciare aferente introducerii unei acțiuni, nici să suporte cheltuielile de judecată efectuate de partea adversă atunci când nu au câștig de cauză. Aceste cheltuieli de judecată nu sunt suportate nici de membrii individuali pe care îi reprezintă.

59 În această privință, instanța menționată trebuie să aprecieze dacă instrumente financiare precum cele în discuție în litigiul principal vizează „produse sau servicii de uz sau consum comun, obișnuit și generalizat” care dau naștere dreptului la ajutor judiciar gratuit pentru aceste asociații.

60 Totuși, în opinia acestei instanțe, în litigii în care „calitatea de consumator este diluată având în vedere caracteristicile și cuantumul litigiului”, o fraudă procedurală sau un abuz de procedură ar putea rezulta din apărarea de către o asociație de consumatori a unor interese individuale ale unor consumatori cu o mare capacitate financiară care realizează investiții în produse financiare speculative de mare valoare economică ce nu pot fi considerate ca fiind de uz comun, obișnuit și generalizat.

61 În această privință, Curtea nu dispune de niciun element de natură să dea naștere unor îndoieli cu privire la conformitatea cu principiul echivalenței a normelor de procedură în discuție în litigiul principal. Nici lipsa eventuală de ajutor judiciar gratuit nu aduce atingere principiului efectivității, cu condiția ca taxele judiciare pe care o asociație este obligată să le achite dacă nu beneficiază de ajutor judiciar gratuit să nu constituie costuri insurmontabile de natură să facă în practică imposibilă sau excesiv de dificilă exercitarea dreptului la o cale de atac prevăzut la articolul 52 alineatul (2) din Directiva 2004/39, aspect a cărui verificare revine instanței de trimitere.

62 Acest lucru este valabil cu atât mai mult cu cât, așa cum a arătat guvernul spaniol în ședința de la Curte și sub rezerva verificării de către instanța de trimitere, criteriile de care dreptul spaniol condiționează posibilitatea asociațiilor de consumatori de a beneficia de dreptul la ajutor judiciar gratuit nu aduc atingere dreptului consumatorilor de a introduce o acțiune individuală și de a solicita ajutor judiciar gratuit în cazul în care nu dispun de resurse suficiente, în conformitate cu dispozițiile relevante ale dreptului spaniol.

63 Având în vedere cele ce precedă, este necesar să se răspundă instanței de trimitere că articolul 52 alineatul (2) din Directiva 2004/39 trebuie interpretat în sensul că:

– se opune unei jurisprudențe naționale potrivit căreia, atunci când statul membru în cauză a conferit organizațiilor de consumatori calitatea procesuală activă pentru a apăra interesele individuale ale unei pluralități a membrilor lor, recunoașterea unei astfel de calități procesuale active este supusă unor restricții care țin de capacitatea financiară a acestor membri, de valoarea economică și de tipul produselor financiare în care au investit acești membri, precum și de complexitatea acestor produse;

– nu se opune în principiu ca astfel de criterii să fie luate în considerare pentru a decide dacă aceste organizații beneficiază de ajutor judiciar gratuit.

Cu privire la cheltuielile de judecată

64 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a patra) declară:

Articolul 52 alineatul (2) din Directiva 2004/39/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 21 aprilie 2004 privind piețele instrumentelor financiare, de modificare a Directivelor 85/611/CEE și 93/6/CEE ale Consiliului și a Directivei 2000/12/CE a Parlamentului European și a Consiliului și de abrogare a Directivei 93/22/CEE a Consiliului

trebuie interpretat în sensul că

– **se opune unei jurisprudențe naționale potrivit căreia, atunci când statul membru în cauză a conferit organizațiilor de consumatori calitatea procesuală activă pentru a apăra interesele individuale ale unei pluralități a membrilor lor, recunoașterea unei astfel de calități procesuale active este supusă unor restricții care țin de capacitatea financiară a**

acestor membri, de valoarea economică și de tipul produselor financiare în care au investit acești membri, precum și de complexitatea acestor produse;

– **nu se opune în principiu ca astfel de criterii să fie luate în considerare pentru a decide dacă aceste organizații beneficiază de ajutor judiciar gratuit.**

Semnături